

Одеська обласна організація

**Інформаційний
бюлетень**

№ 37

Вересень 2023 р.

**Трудові й соціальні гарантії для вагітних жінок і
працівників із дітьми**

Трудові й соціальні гарантії для вагітних жінок і працівників із дітьми

На прохання вагітної жінки, жінки, яка має дитину до 14 років, дитину з інвалідністю або доглядає за хворим членом сім'ї, або особи, яка виховує малолітніх дітей без матері, керівник зобов'язаний перевести їх на неповний робочий день/тиждень.

Матерям дітей до півтора року, крім загальної перерви для відпочинку й харчування, надаються додаткові перерви для годування дитини – по 30 хвилин (60 хвилин, якщо дітей двоє й більше) кожні три години.

Також у разі необхідності керівник має надати вагітним жінкам і жінкам із дітьми до 14 років або дітьми з інвалідністю путівки до санаторіїв та будинків відпочинку безоплатно або на пільгових умовах, а також надати їм матеріальну допомогу.

Керівник не може з власної ініціативи звільнити вагітних жінок і матерів із дітьми віком до трьох років (до шести років – якщо жінка подовжила відпустку для догляду за дитиною), одиноких матерів із дитиною до 14 років або дитиною з інвалідністю. Навіть за повної ліквідації підприємства або закінчення строкового трудового договору керівник має працевлаштувати таких працівниць.

Ця вимога також поширюється на осіб, які виховують малолітніх дітей без матері.

Основні права та гарантії для жінок

- Забороняється відмовляти жінкам у прийнятті на роботу і знижувати їм заробітну плату з мотивів, пов'язаних з вагітністю або наявністю дітей віком до трьох років, а одиноким матерям - за наявністю дитини віком до чотирнадцяти років або дитини з інвалідністю (ч.1 ст. 184 [КЗпП України](#)).

- Не допускається залучення до робіт у нічний час, до надурочних робіт і робіт у вихідні дні і направлення у відрядження вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років (ст. 176 [КЗпП України](#)). Жінки, що мають дітей віком від трьох до чотирнадцяти років або дітей з інвалідністю, не можуть залучатись до надурочних робіт або направлятись у відрядження без їх згоди (ст. 177 [КЗпП України](#)).

- На прохання вагітної жінки, жінки, яка має дитину віком до чотирнадцяти років або дитину з інвалідністю, в тому числі таку, що знаходиться під її опікуванням або здійснює догляд за хворим членом сім'ї відповідно до медичного висновку, власник або уповноважений ним орган зобов'язаний встановлювати їй неповний робочий день або неповний робочий тиждень (ч.1 ст. 56 [КЗпП України](#)).

- Скорочена тривалість робочого часу може встановлюватись за рахунок власних коштів на підприємствах і в організаціях для жінок, які мають дітей віком до чотирнадцяти років або дитину з інвалідністю, а також

для одиноких матерів та батьків, які виховують дитину без батька (матері), у тому числі у разі тривалого перебування матері в лікарняному закладі (ст. 51 КЗпП України).

Пільги для жінок, передбачені законодавством про охорону праці

Відповідно ст. 174 КЗпП України і ст. 10 Закону України "Про охорону праці" забороняється застосування праці жінок:

- на важких роботах;
- на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці,
- на підземних роботах, крім деяких підземних робіт (нефізичних робіт або робіт по санітарному та побутовому обслуговуванню),
- у нічний час, окрім галузей народного господарства, де це викликано необхідністю і дозволяється як тимчасовий захід,
- залучення жінок до підіймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми, відповідно до переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, граничних норм підіймання і переміщення важких речей, що затверджуються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі охорони здоров'я.

Гранично допустимі норми підіймання та переміщення вантажів для жінок:

- підіймання і переміщення вантажів при чергуванні з іншою роботою -10 кг;
- підіймання і переміщення вантажів постійно протягом зміни – 7 кг;
- сумарна маса вантажу при переміщенні протягом кожної години робочої зміни з робочої поверхні – 350 кг;
- з підлоги – 175 кг.

Перелік важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок, а також граничні норми підіймання і переміщення важких речей жінками затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони праці (ч.3 ст.174 КЗпП України).

Пільги та гарантії для вагітних жінок та жінок, які мають дітей

Відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами

- На підставі медичного висновку жінкам надається оплачувана відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами тривалістю 70 календарних днів до пологів і 56 (у разі народження двох і більше дітей та у разі ускладнення пологів - 70) календарних днів після пологів, починаючи з дня пологів.

- Тривалість відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами обчислюється сумарно і становить 126 календарних днів (140 календарних днів - у разі народження двох і більше дітей та у разі ускладнення пологів). Вона надається жінкам повністю незалежно від кількості днів, фактично використаних до пологів.

- За бажанням жінки та у разі відсутності медичних протипоказань частина відпустки тривалістю 70 календарних днів, передбачена до пологів, **може бути перенесена та використана жінкою частково або повністю після пологів, починаючи з дня пологів.** При цьому загальна тривалість відпустки не може перевищувати сумарно 126 календарних днів (140 календарних днів - у разі народження двох і більше дітей та у разі ускладнення пологів).

Нове у законодавстві

Законом України від 13.07.2023 р. [№3238-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей використання відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами»](#) надано право працюючим жінкам, у разі відсутності медичних протипоказань, за власним бажанням розпочинати відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами пізніше ніж за 70 (90) днів до очікуваної дати пологів, а також переносити невикористані дні відпустки на період після пологів.

При цьому загальна тривалість такої відпустки, передбачена законодавством, не змінюватиметься. Закон опубліковано в офіційному виданні – газеті Верховної Ради України №19 «Голос України».

Відповідно до внесених цим законом змін (як приклад), **жінка зможе використати 20 днів відпустки до очікуваної дати пологів та 106 днів – після, загальна тривалість відпустки залишиться незмінною та становитиме 126 днів.**

Якщо жінка не бажає розпочинати таку відпустку пізніше або ж наявні медичні протипоказання, діятиме «стандартний» розподіл днів відпустки до та після пологів.

Законом внесено низку змін до таких законодавчих актів України (у питанні можливості перенесення жінкою частини відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами):

- Кодекс законів про працю України (ст.178);
- Закон України від 28 лютого 1991 року № 796-XII «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» (ст.30);
- Закон України від 15 листопада 1996 року № 504/96-ВР «Про відпустки» (ст.17);
- Закон України від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (ст.18).

Наголошуємо, що у період дії воєнного стану роботодавець не може відмовити працівниці в наданні відпустки у зв'язку із вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею

трирічного віку (ст. 12 Закону № 2136) навіть під час призупинення дії трудового договору, а також не може звільнити її під час таких відпусток (ст. 5 Закону № 2136).

Відповідно до статті 7 Закону України від 21 листопада 1992 року № 2811-ХІІ «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», право на отримання допомоги по вагітності та пологах має кожна вагітна жінка.

Таким чином, незважаючи на призупинення дії трудового договору, працівниці має бути нарахована та виплачена допомога по вагітності та пологах з урахуванням змін в законодавстві.

Забороняється звільнення з ініціативи роботодавця під час воєнного стану вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років (до шести років – ч. 6 ст.179 КЗпП), одиноких матерів за наявності дитини віком до 14 років або дитини з інвалідністю. Але це не стосується випадків повної ліквідації підприємства, установи, організації, коли допускається звільнення з обов'язковим працевлаштуванням.

Обов'язкове працевлаштування зазначених жінок здійснюється також у випадках їх звільнення після закінчення строкового трудового договору.

Відпустка для догляду за дитиною до досягнення трирічного віку

За бажанням жінки їй надається відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку з виплатою за ці періоди допомоги відповідно до законодавства. Підприємства, установи та організації за рахунок власних коштів можуть надавати жінкам частково оплачувану відпустку та відпустку без збереження заробітної плати для догляду за дитиною більшої тривалості. Відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею віку трьох років не надається, якщо дитина перебуває на державному утриманні, крім прийомних дітей у прийомних сім'ях та дітей-вихованців у дитячих будинках сімейного типу. У разі, якщо дитина потребує домашнього догляду, жінці в обов'язковому порядку надається відпустка без збереження заробітної плати тривалістю, визначеною у медичному висновку, але не більш як до досягнення дитиною шестирічного віку. Відпустки для догляду за дитиною, передбачені частинами третьою, четвертою та шостою цієї статті, можуть бути використані повністю або частинами також батьком дитини, бабою, дідом чи іншими родичами, які фактично доглядають за дитиною. За бажанням жінки або осіб, зазначених у частині сьомій цієї статті, у період перебування їх у відпустці для догляду за дитиною вони можуть працювати на умовах неповного робочого часу або вдома. Ця відпустка також може бути використана батьком дитини. (ст. 179 КЗпП України).

Після закінчення відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами за бажанням матері або батька дитини одному з них надається відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку. За бажанням матері, батька дитини або осіб, зазначених у частині третій цієї статті, у період

перебування їх у відпустці для догляду за дитиною вони можуть працювати на умовах неповного робочого часу або вдома. (ст. 18 ЗУ "Про відпустки")

Жінкам, які усиновили новонароджених дітей безпосередньо з пологового будинку, надається відпустка з дня усиновлення тривалістю 56 календарних днів (70 календарних днів – при усиновленні двох і більше дітей) з виплатою державної допомоги у встановленому порядку. Жінкам, які усиновили дитину з числа дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування, старше трьох років, надається одноразова оплачувана відпустка у зв'язку з усиновленням дитини тривалістю 56 календарних днів (70 календарних днів – при усиновленні двох і більше дітей) без урахування святкових і неробочих днів після набрання законної сили рішенням про усиновлення дитини. Ця відпустка може бути використана також батьком дитини. (ст. 182 КЗпП України).

Тимчасове переведення вагітних і жінок, які мають дітей до шести років або дитину з інвалідністю, на іншу роботу, не обумовлену трудовим договором, можливе тільки за їх згодою. Власник або уповноважений ним орган має право перевести працівника строком до одного місяця на іншу роботу, не обумовлену трудовим договором, без його згоди, якщо вона не протипоказана працівникові за станом здоров'я, лише для відвернення або ліквідації наслідків стихійного лиха, епідемій, епізоотій, виробничих аварій, а також інших обставин, які ставлять або можуть поставити під загрозу життя чи нормальні життєві умови людей, з оплатою праці за виконану роботу, але не нижчою, ніж середній заробіток за попередньою роботою (ст. 33 КЗпП України).

Власник або уповноважений ним орган повинен у разі необхідності видавати вагітним жінкам і жінкам, які мають дітей віком до чотирнадцяти років або дітей з інвалідністю, путівки до санаторіїв та будинків відпочинку безкоштовно або на пільгових умовах, а також подавати їм матеріальну допомогу (ст. 185 КЗпП України).

На підприємствах і в організаціях з широким застосуванням жіночої праці організовуються дитячі ясла, дитячі садки, кімнати для годування грудних дітей, а також кімнати особистої гігієни жінок (ст. 186 КЗпП України).

Пільги та гарантії для жінок при наданні відпусток

Щорічні відпустки повної тривалості до настання шестимісячного терміну безперервної роботи у перший рік роботи на даному підприємстві за бажанням працівника надаються, зокрема: жінкам - перед відпусткою у зв'язку з вагітністю та пологами або після неї, а також жінкам, які мають двох і більше дітей віком до 15 років або дитину з інвалідністю (ст.10 Закону України «Про відпустки»).

Щорічні відпустки за бажанням працівника в зручний для нього час надаються: - особам віком до вісімнадцяти років; - жінкам перед відпусткою у зв'язку з вагітністю та пологами або після неї; - жінкам, які мають двох і більше дітей віком до 15 років або дитину з інвалідністю; - одинокій матері (батьку), які виховують дитину без батька (матері); опікунам, піклувальникам

або іншим самотнім особам, які фактично виховують одного або більше дітей віком до 15 років за відсутності батьків; - дружинам (чоловікам) військовослужбовців.

За бажанням жінки їй надається відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку з виплатою за ці періоди допомоги відповідно до законодавства (ст. 179 КЗпП України).

Надання жінкам оплачуваної відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами (ст. 179 КЗпП України).

За бажанням жінки та у разі відсутності медичних протипоказань частина відпустки тривалістю 70 календарних днів, передбачена до пологів, може бути перенесена та використана жінкою частково або повністю після пологів, починаючи з дня пологів (ст. 179 КЗпП України).

Відпустки для догляду за дитиною можуть бути використані повністю або частинами також батьком дитини, бабою, дідом чи іншими родичами, які фактично доглядають за дитиною (ст. 179 КЗпП України).

За бажанням жінки або інших осіб, які фактично доглядають за дитиною, у період перебування їх у відпустці по догляду за дитиною вони можуть працювати на умовах неповного робочого часу або вдома. При цьому за ними зберігається право на одержання допомоги в 7 період відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку (ст. 179 КЗпП України).

У разі надання жінкам відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами власник або уповноважений ним орган зобов'язаний за заявою жінки приєднати до неї щорічні основну і додаткову відпустки незалежно від тривалості її роботи на даному підприємстві, в установі, організації в поточному робочому році. (ст. 180 КЗпП України).

Жінці, яка працює і має двох або більше дітей віком до 15 років, або дитину з інвалідністю, або яка усиновила дитину, матері особи з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи, одинокій матері, батьку дитини або особи з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи, який виховує їх без матері (у тому числі у разі тривалого перебування матері в лікувальному закладі), а також особі, яка взяла під опіку дитину або особу з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи, чи одному із прийомних батьків надається щорічно додаткова оплачувана відпустка тривалістю 10 календарних днів без урахування святкових і неробочих днів (стаття 73 Кодексу законів про працю України). За наявності декількох підстав для надання цієї відпустки її загальна тривалість не може перевищувати 17 календарних днів (ст. 19 Закону України “Про відпустки”).

Відпустка без збереження заробітної плати за бажанням працівника надається в обов'язковому порядку:

1. матері або батьку, який виховує дітей без матері (в тому числі й у разі тривалого перебування матері в лікувальному закладі), що має двох і більше дітей віком до 15 років або дитину з інвалідністю, - тривалістю до 14 календарних днів щорічно;

2. матері або іншим особам, зазначеним у частині третій статті 18 та частині першій статті 19 цього Закону, в разі якщо дитина потребує домашнього догляду, - тривалістю, визначеною в медичному висновку, але не більш як до досягнення дитиною шестирічного віку, а в разі якщо дитина хвора на цукровий діабет I типу (інсулінозалежний) або якщо дитина, якій не встановлено інвалідність, хвора на тяжке перинатальне ураження нервової системи, тяжку вроджену ваду розвитку, рідкісне орфанне захворювання, онкологічне, онкогематологічне захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкий психічний розлад, гостре або хронічне захворювання нирок IV ступеня, - не більш як до досягнення дитиною шістнадцятирічного віку, а якщо дитині встановлено категорію "дитина з інвалідністю підгрупи А" або дитина, якій не встановлено інвалідність, отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги - до досягнення дитиною вісімнадцятирічного віку.

3. Матері або іншій особі, зазначеній у частині третій статті 18 цього Закону, для догляду за дитиною віком до 14 років на період оголошення карантину на відповідній території. (ст. 25 ЗУ «Про відпустки».

Підготували завідувач відділу соціально-економічного захисту працівників Валентина ПОДГОРЕЦЬ, 0676544236 та юрисконсульт Роксолана МОСКОВЧУК, 0676544238.